

AZ IPARTÖRVÉNY MÓDOSÍTÁSÁHOZ.

Olvastatott az országos iparegyesület nemzetgazdasági szakosztályának 1877-ik évi június hó 22-én tartott ülésében.

Azon országos iparegyesület, melynek mi nemzetgazdasági szakosztálya vagyunk, az országszerte nyilvánult kívánságnak megfelelni óhajtván, tanácskozásokat iadított meg kebelében az 1872-iki ipartörvény módosítása tárgyában.

Az egyesület által e végből kiküldött bizottság érintkezésbe tette magát a főváros nevezetesebb ipartársulataival, kikérte azok véleményét, a mely véleményeknek kellő figyelembe vételével, beható tanácskozás után egy munkálatot dolgozott ki, mely aztán az egyesület összes szakosztályainak közös ülésén újból megvitatva s végleg megállapítva lön.

Ezen munkálatot kimerítő indokolással kísérve már 1876. január 26-án fölterjeszté a földművelési, ipar- és kereskedelmi ministeriumhoz, kérve, méltóztatnék a ministerium az 1872-ik évi ipartörvénynek s azzal kapcsolatban az iparkamarákra vonatkozó 1868-iki VI-ik t.-cikknek is módosítását, illetőleg e módosításnak szükségét figyelembe vennis leendő intézkedéseinel a fölterjesztett munkálatot alapul fogadni.

E fölterjesztésnek eddig mi sikere sem lett, habár részint a törvényhozásnál, részint a földművelési ministeriumnál hason irányu lépések más oldalról is nagy számban tétettek. Így például Pozsony városa, pártolván az ottani iparkamarának ez irányban benyújtott kérvényét s föl híván annak pártolására a társ törvényhatóságokat is, alkalmat nyújtott számos felszólalásokra. E felszólalók közt találjuk Szatmár-Németi, Győr, Temesvár, Pécs, Selmece, Lőcse s Szabadka városát, aztán Heves és Borsod megyéket.

Tekintve egyfelől a tett lépés sikertelenségét, másfelől meg látva nyíris gyenge iparunknak napról napra tovább pusztulását, halaszthatlan szükségnek tartá az egyesület igazgatósága az ügyet újra szóba hozni, annak ha lehet lendületet adni. E célból áttette azt időközben újra megalakult e szakosztályához, mely azt napirendre tűzvén, egyszersmind velem is parancsolt, megbizván alakuló gyűlésében azzal, hogy e tárgyat a tanácskozásra előkésziteném.

Engedjék meg önök, hogy előbb sem mint megbizásomnak megfelelnek, megkísérthessem jelezni pár szóval azon föladatot, mely felfogásom szerint áll e szakosztály előtt.

Maga azon tény, hogy mi nem nemzetgazdasági egyesület, hanem az országos iparegylet nemzetgazdasági szakosztálya vagyunk, alig félreismerhetőleg mutat oda, hogy működésünk körébe csak az, de az aztán egyáltalában tartozik, a mi nemzetgazdaságunk emelésére az iparos élet és tevékenység fejlesztése és emelése által történhetik, illetőleg a minek az által kell történnie.

Mivelhogy a termelés főágai szerves viszonyban állanak egymással, s annál fogva az östermelés és a kereskedés sorsa, állapota az iparra nézve sem lehet közönyös: az imént említett határ megvonása s folyton megtartása nincs nehézség nélkül. E nehézség mégis leküzdhető, miután nincs rendszabály, mely, haszon bár amaz ágak mindenikére is, közvetlenül és első sorban ne azok egyikére hatna.

Mi azokat leszünk hivatva figyelmünk és tanulmányozásunk tárgyává tenni, a melyek közvetlenül az iparra vonatkoznak, egyenesen arra, a termelés más ágára pedig csak közvetve, mintegy visszahatnak. Minden mást hagynunk kell részint az országos gazdasági egyesület közgazdasági szakosztályára, részint a közgazdasági egyesületre s a magyar akademia statistikai és közgazdasági bizottságára.

Ne véljük, hogy ilyként nagyon szűkre szabnók tevékenységünk határait. Azokon belül még elég nagy tér van, oly nagy, hogy szerencséseknék mondhatjuk magunkat, ha sikerül kellőképen megmivelnünk azt.

Ámde tevékenységünk ily módon megszorítása nem csak aggálytalan, de tanácsos is, annál tanácsosabb, mennyivel inkább

lehetne ellenkező esetben tartani attól, hogy a mi figyelmünk is más irányokba tévedhetne, a termelésnek nálunk inkább előtérben álló ágaira fordulhatna, s ennek folytán az, mely jogosítva van gondozást ép az iparegyesülettől várni, az mely aránylag fejletlenebb voltánál fogva a gondozást egyáltalán nem nélkülözheti, részünkről is elhanyagolva maradna.

Mily közel fekvő e veszély, könnyű éreztetnem. — Népünknel az ingó vagyon becsülése s a termelésnek azon nyugvó ága nem jutott erőre. Annál inkább ragaszkodik az az ingatlanhoz, legkivált a földhöz s a földmiveléshez. — Nem csoda, hisz annyi századon át látá annak birásához nemcsak a polgári, de részben az emberi jogokat is kötve. — Természetes, hogy minél magasbra becsülé ezeket, annál inkább megszokta ragaszkodni ahhoz. Sőt nem csak ragaszkodik hozzá, de törekszik minél inkább szaporítani is azt. E törekvés bármily természetes és méltánylást érdemlő legyen is, sok bajnak forrása. Az erején túl menő szerzési vágy talán több romlást okozott, sem mint a tékozlás, nem is említve, hogy az iparos tevékenység épen ez irány hatása következtén bir oly kevés munkással, oly kevés tőkével.

Már pedig azon szerves viszonynál fogva, melyben a termelés főágai egymással állanak, az ipar mezejének pusztánmaradása, csak hátrányosan hathatott és hathat az őstermelésre s a kereskedésre is. Amaz nélkülözni kénytelen azokat, kik termékeit, és pedig a távolba szállításra egyáltalán, vagy időnként nem valókat is értékesíthetnék, illetőleg minden időben és körülmények közt bizton fogyasztanak; emez pedig benn a hazában nem találja meg azon két elemet, a mely közt lenne hivatva a közvetítésre. Ezért oly jelentéktelen a mi belfogalmunk, hogy statistiknsaink is csak alig alig veszik figyelembe; s ezért van, hogy kereskedőink, kik idegentől és idegenbe szállítanak, oly igen kevésbé voltak magyarok mind a mai napig. Ez nem az ő bűnök, de helyzetüké.

Népünk jellemének és hajlamának századok ráhatása alatt képződött amaz egyoldalúsága kétségkívül nagy baj, olyan, a melynek orvoslása az államnak is méltó föladata. Igen, csak-hogy az állam törvényhozása s annál fogva kormánya is azon népből veszi eredetét, s így annak képére és hasonlatosságára

teremtetik, a melynek jelleme és hajlama épen olyan egyoldalú. Ugyanazért nagyon kevés annak valószínűsége, hogy külső ráhatás nélkül, saját erején megtalálja az a helyes utat, s haladjon is azon. Ugy látszik ezt érzék képzetesebb iparosaink, s ennek érzetében törekedtek a közelebbi választások alkalmával azon, hogy iparosokat juttathassanak a képviselőházba. A valódi szükségnek fölismerésére, de az orvoslás meg nem lelésére mutat e törekvés. Az illetők felejték, hogy ha az ipar érdeke a termelés egyéb ágainak érdekével szembe állittatik, az eredmény épen az előbbire nézve nem lehet kedvező.

De ez érdekek nem ellenségesek. Ugyanazért az ipar érdekei a más életmódok embereiben is megjelölhetik képviselőiket. Amaz érdekek fölismerése és másokkal megösmertetése azonban igenis az iparosokra néz, valamint az iparosokat illeti meg azon visszahatás földerítése is, melyet az iparosság többé-kevésbé fejlett volta a termelés más ágaira szükségkép gyakorol. Az érdekek összhangzatos voltának ily módon földerítésével és köztudatra vitelével érhetni legbiztosabban czélt.

Ezek hiányában történt, hogy maga az 1867-ki XII-ik, tehát azon t.-czikk is, mely újabb történetünk kiindulási pontjaul szolgál, tüzetesen kíván ugyan intézkedni a közös hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadseregnek a mezőgazdaságot oly közelről érintő élelmezéséről: de annak felszereléséről, mely az iparra nézve bir hason fontossággal, egyáltalán és teljesen hallgat. Ugy látszik a törvényhozás nem érzé annak sem fontosságát, sem szükségét, hogy e tekintetben is törvénnyel legyen gondoskodva; az iparos körök pedig annak idejében elmulaszták e pontra irányítani a nemzet figyelmét.

Hason mulasztásoknak elejét venni, legyen e szakosztály egyik feladata, rajta legyünk a bajok megelőzhetésén, hogy jajveszékelnünk ne kelljen azok beálltakor.

Az 1868. XL. t. cz. 27-ik §-a, oly öröklött földbirtokon gazdálkodóknak, a melynek jövedelme egy öt tagu család eltartására egyfelől elégséges, másfelől meg az arra elégnek négy-szeresénél nem nagyobb azon nagy kedvezményt nyújtja, hogy a gazdaság vitelére legkevésbé fontos időben nyolcz héten át katonailag kiképeztetvén, azon túl szabadságolandók.

A törvényhozásnak nem jutott eszébe, hogy esetleg az iparosokat is részesítse hason kedvezményben, habár az okazonosság, s tán még nagyobb mérvben, mellettünk is harczol. Ismét nem volt, a ki figyelmeztette volna azon törvényhozást, a melynek hogy figyelmeztetésre e részben szüksége volt, azt eljárása mutatja, elemeinek mivolta pedig magyarázza.

Tekintve a közoktatási ügyet, azt látjuk, hogy a népiskolák törvénynyel rendezvék, a közép- és főtanodákat pedig kormányrendeletek szabályozzák. Hasonlót kell mondanunk a gazdasági és a kereskedelmi szakoktatásra vonatkozólag is. Csak az iparos szakképzés tere áll mind maig parlagon, közvetlen hátrányára vagy százezer iparos tanoncznak, közvetve pedig igen nagy hátrányára az egész nemzetnek. Annál föltünőbb és sajnosabb pedig e térnek mind maig parlagon hagyása, minthogy az 1872. ipartörvény egy csapással megsemmisíté azon intézményeket, a melyek kivált az 1860. előtti időkben az iparos képzettségnek legalább munkaközben kifejlődésére nézve nyújtottak biztosítékot. — Ma az iparos kiképeztetésének nálunk biztosítéka nincs, s ha mi sem történik, maholnap módja is alig lesz.

Az 1876-ik évi VI-ik t. cz. által szervezett közigazgatási bizottságokban a földmívelési-, ipar- és kereskedelmi minis-
teriumot a posta és távirda-igazgató, illetőleg annak helyettese képviseli.

Bármily készséggel ismerjük is el ez intézmények közgazdasági nagy fontosságát, mégis nehéz lenne hinnünk, hogy a közigazgatás érdekeit, s köztük az iparéit is kellőleg képvisel-hessék amaz organumok. Részemről nem is hiszem, hogy a törvény alkotói csupán reájuk kívánták volna bizni amaz érde-
kek képviseletét. Valószínűen azt hitték, meglelik azok képvise-
lőiket ama bizottságok választott tagjaiban. E föltevésnek megfelo-
en történt-e a bizottsági tagok választása? nem tud-
hatom; de azt tudom, hogy azok a jelzett irányban sem a tör-
vényhatóságok, sem az országos kormány által rendszeresen ki-
nem használtatnak.

Pedig a közigazgatási bizottságok ama választott tagjai-
ban — feltéve, hogy a választások szerencsésen ejtettek meg
— ugy a törvényhatóság mint a központi kormány az organum-
nak egész rendszerét lelhetné föl, vagy teremthetné meg. Azok

mindegyike megbízható lenne a termelés egy-egy ágának gondozásával, a mely ágak természetesen a törvényhatóságok viszonyaira való tekintettel s azok által lennének megállapítandók.

Ha a közigazgatási bizottságok választott tagjainak mindegyike gondozna egy különös termelési ágat, ha kiválólag arra vonatkozólag élne a vonatkozó törvényben megadott azon joggal, melynél fogva az általa tapasztaltak folytán észrevételeit a bizottság üléseiben megteheti, ha ugyanott azok mindegyike időről időre jelentést tenne a gondjaira bizott ügy miként állásáról, az arra vonatkozó törvényekben észlelt hiányokról, a fölmerült bajokról és nehézségekről, az azok elenyésztetése végett tett és teendő intézkedésekről, mint szintén ezek sikeréről, ha javaslatba hozná azon intézkedéseket is, melyeket csak a kormány foganatosíthat, vagy a melyek a kormány által teendők meg: úgy megszűnnék törvényhatóságunk által elhagyatva lenni a gazdasági élet; ha lassan is, de okvetlenül enyhülnének a bajok, a melyek súlya alatt ma az egész magyar társadalom olyan igen szenved.

A bizottságoknak ilyként hasznosított választott tagjait igen jól használhatná organumaiul a földmívelési, ipar- és kereskedelmi ministerium is, velük a szükséghez képest egyenesen is érintkezvén, azokat törvényhatóságuk területére esetleg ministeri biztos minőségével is fölruházván.

Nem nehéz belátni, mily jótékony hatás volna ily intézkedéstől már csak annál fogva is várható, hogy mindegyik törvényhatóság kebelében lennének a gazdasági érdekek gondozására hivatott olyatén férfiak, a kiknek arravalósága, készsége és ügyszeretete úgy a törvényhatóság mint a központi kormány tekintélye, s ha kell, tettleges gyámolítása által is emeltetnék. Mennyit tehetnének iparunk fejlesztésére ily férfiak már csak az által is, hogy közreműködnének az ipartörvény nyomán beállott desorganisatio mielőbbi eltüntetésére, könnyű megérteni.

Indittatva e meggyőződés által, már ez év legelején szükségesnek láttam, hogy mint a központi házi iparegylet végrehajtó bizottságának elnöke megkísértem a földmívelési-, ipar- és kereskedelmi ministerium figyelmének ide irányzását. Lé-

pésem eddig siker nélkül maradt. De nem esem e miatt kétségbe, hisz az igazság hódít, ha lassan is. És valóban, a jelek már is mutatkoznak. Csak az imént történt, hogy a megyei lótenyésztési bizottságok újjászervezésének kérdése az országos lótenyésztési bizottság tanácskozásai közben fölmerülvén, abban állapodott meg az értekezlet, hogy a közigazgatási bizottság körében az illető törvényhatóság állattenyésztési és gazdasági érdekeinek képviselőjére egy külön tagot tart kívánatosnak, s kérte a kormányt, hogy a törvény erre vonatkozó rendelkezéseinek megfelelő módosítása iránt tegye meg a szükségeseket. Azok megtétele után a kormány közvetlenül a törvényhatóságokkal érintkezni az állattenyésztési ügyekben, melyeknek végrehajtó közegei meg a kebelükben e célból alkotandó állattenyésztési bizottságok lennének. Ugyanazon észjárás s irány ez, tisztelt szakosztály, melyet csak nagyobb általánosságban tartva, fönnebb bemutattam, csupán azon különbséggel, hogy részemről az a szerint cselekvést a törvény változtatása nélkül is lehetőknek s talán kívánatosnak is tartom.

De nem folytatom. Úgy vélem, az eddig mondottak is alkalmasok s elegendők fölkelteni az arról szóló meggyőződést, hogy ma, Austriához való gazdasági viszonyaink s az iparos szakoktatás rendezésének előestéjén nem ok nélkül történt e szakosztály újra életre keltése, mely ha föladatát érti, jelentékeny szolgálatokat tehet közvetlenül hazánk iparának, közvetve pedig nemzeti fejlődésünknek egyáltalán.

Önöknek uraim, már csak e szakosztályba lépésükkel is tanúsított készségétől s ösmert hivatottságától a legszebb eredményt reményelve, hadd térjek azon különös föladatára, mely ez idő szerint elibém tüzetett, szólva az 1872-iki ipartörvénynek s azzal kapcsolatban a kereskedelmi és iparkamarákra vonatkozó 1868-ki VI-ik t. cikknek az országos iparegyesület által kívánt és javaslatba hozott módosításáról.

E föladat tisztelt szakosztály nem könnyű. Nehézségét mutatja már csak azon körülmény is, hogy ugyanazon iparegyesület, mely most az említett törvények módosítását szorgalmazza, s e módosítást hazánk iparának szinte életkérdése gyanánt tekinti, az ipartörvény előkészítettése idején képviselő bizottságának 1868-ki jún. 10-én tartott ülésében magáévá tett s

még azon hó folyamán a földmivelési, ipar- és kereskedelmi ministeriumhoz terjesztett egy emlékiratot, a melyben hatalmasan küzdött ugyanazon elvek és határozmányok mellett, a melyek ellen mostan állást foglal; küzdött, bár ellenük iparosaink akkor is szinte egyhangulag találkoztak, elannyira, hogy maga az ipar-egylet is a veszprémi és székesfehérvári iparosok felterjesztései által indított ellenirányú fölszólalásra.

Az ipar föltétlen szabadságát proclamáló, de csak is proclamáló javaslat ellen az iparosok körében felmerült aggodalmakat nem csak a törvényhozás, de az iparegyesület is képteleneknek vagy legalább túlzottaknak tartá akkoron, most úgy látja, hogy azokat az élet igazolta; akkor úgy hitte, hogy mint minden szabadság, úgy az ipar szabadsága is önmagában hordja az általa előidézett pillanatnyi zavaroknak s átmeneti nehézségeknek ellenszereit, s így azoknak megszüntetésére egymagában elég, most úgy látja, hogy a szabadságra nem csak jogosultság, de a vele élésre képesség, tehetőség is kell, mint-hogy különben a „szabad, de nem lehet“ esete áll elő. És mert látja, hogy e tehetőség megszerzésére a jogosultság magában nem elég, szigorú rendet és pontos fegyelmet akar szabadni azon érdekekben, hogy az ipar számára jóra való, szakképzett egyének neveltessenek, olyanok, a kik az iparszabadsággal élni képesek is legyenek, ne csak jogosultak.

Nekem régi meggyőződése, hogy a szabadság nem egyedül a külső korlátok hiányában, más szóval nem csupán a korlátlanságban áll, következve, hogy az nem negativ, de affirmatív jellemű. Épen azért az egyesület mai álláspontját magaménak vallom s osztom azon nézetét, mely szerint iparunknak nem csak fölvirágoztatására, de föntartására sem elég azon ipartörvény, mely annak érdekében a külső korlátok elhordásán kívül ugyszólván mit sem tett, egyáltalán érintetlen hagyván a képzetlenség vagy tökehiány szülte tehetlenségben rejlő akadályt, bárha annak lerontása nem kizárólag az egyes érdeke, se nem csupán csak annak föladata.

Sőt én tovább megyek és állítom, hogy az 1872-ki törvényhozás nagy tévedésben volt akkor, midőn a tehetőség biztosítása végett föltétlenül szükséges, s a dolog természete által ép annál fogva létesített intézményeket egyszerűen megsem-

misitette csak azért, mivel azok egyszer megszületve kül valóságoknak is bizonyultak s mint ilyenek kényszerítő erőt is tanusítottak. A törvényhozás felejté, hogy azon külső valóságok forrása maga a dolog természete, s hogy ép azért kényszerhatalmuk természetesen csak arra terjedett, mit ez a tehetőségnek, az arra-valóságnak is biztosíthatása végett szükségkép megkívánt. Ha miben kényszerhatalmuk e határon túl ment, az kinövés és visszaélés volt, mi lenyesést, megszüntetést kívánt, de maguknak e dolog természetéből eredett, s a cél tekintetéből szükséges intézményeknek megsemmisítését s consolidáltatásuknak az ugyan onnan újból megszületés esetére is lehetlenné tételét nem igazolhatja.

Az elkövetett ballépés következményeit jól érezzük, meggyőzőbben szólnak azok bármilyen ékesen szólásnál; eredeti álláspontjának elhagyására az iparegyesületet is azok bírták reá.

Az előreboesátottak után tán fölösleges is megjegyezmem, hogy az iparegyesület részéről eredeti álláspontjának ezen elhagyása nem egyértelmű az iparszabadság elvének megtagadásával, de igen azon elv concretabb s ép azért helyesebb fölfogásával. — Mint a szabadság általában, úgy az ipar szabadsága is nem a határozatást zárja ki egyáltalán, hanem csak az idegen hatalom általit. A szabadon tenyésző fának alakulása fölött igaz nem határoz a kertész ollója, de azért még sem önkényes s annál fogva nem esetleges az. Határoz fölötte a fának mivolta s azzal járó belső természete, elannyira, hogy azt ösmerve előre megmondhatjuk, mily alakot fog az szabadon fejlődhetésének esetén, magára ölteni. Szabadon fejlődésében az fogja gátolni, a ki vagy a mi ez alak fölvetelésében akadályozandja, vagy abból kiforgatja. — Így az iparnál is. Az ipar fejlődése — bizonyosan belső természetének alapján, mindenfelé testületi alakulásokat teremtett az idők folyamán. A ki e testületi alakulásokat lerontja, a ki újra megszületésüket, vagy legalább obiectiv hatalommá fejlődhetésüket megakadályozza, az iparszabadságot tagadja meg, nem ugyan elvében, de szükségképeni s épen azért mindig és mindenütt beállani kellő következményében; úgy tesz, mint tenne az, a ki a vallásosság bensőségére mutatva s annak szabadságát fenhangon hirdetve,

lerontaná az abból kifejlett egyházat, mivelhogy ama bensőségből ugyan, de mégis külső valóságra fejlett, s mint ilyen tárgyi hatalomként áll szemben azokkal, a kiknek érzületéből, hitéből eredett.

Az egyoldalú, elvont felfogásnak átka gyanánt jött reánk, hogy mint annyi más téren, úgy az iparén is a szabadság nevében lön megtagadva az igazi, a valódi szabadság, és helyettesítve korlátlanúság által. Csodáljuk-e, ha utóbbi nem hozta azon gyümölcsöket, a melyeket csak az elsőtől várhatni?

Mindezeknél fogva igenis reformálandó lesz az ipartörvény, nem hogy elejtsük, hanem hogy valósíthatóvá is tegyük az ipar szabadságát, azt, melyet ama törvény csupán csak proclamált.

Kérdés azonban, vajjon azon módosítások lesznek-e a legüdvösebbek, melyek az iparegyesület javaslatában foglalvák, sőt kérdés még az is, vajjon csak elégségesek is lennének-e azok? Kérdés ez már annál fogva is, mivel az iparosok ország-szerte nyilvánuló kívánatai azokon túlmennek, s nincs kizárva azon lehetőség, hogy ha azok kívánatain az egyesülés s vele netalán a törvényhozás is mostan innen marad, később az élet által azokat is igazoltaknak kelljen találni. Ide járul, hogy javaslatok indokolásában az egyesület is messze túl megy magukon a javaslatokon, úgy hogy az indokolásban helyesek gyanánt fölállított elvek következményei nincsenek, vagy legalább egész mérvben nincsenek vonva javaslatáiban.

Indokolása tanuskodik róla, hogy az egyesület az iparos szaktanulásra vonatkozólag szigorú rendszabályokat tart szükségeseknek, kívánva, hogy „a mely közoktatási politikai elv a tudományos pályákra nézve jónak és célszerűnek bizonyult, azt alkalmazzuk az iparos pályákra nézve is.“

Nézzük, elég tétetnék-e ezen kívánatnak az egyesület javaslatainak elfogadásával?

Az egyesület maga mondja, hogy „a tudományos pályák tanulásának minden fokozata szabatosan elő van írva, nyomról-nyomra vizsgálják zárják be az egyes folyamokat. Az előkészítő fokozatok befejezése érettségi vizsgával és bizonyítvánnyal documentáltatik; s a tudományos szak tanulását szakvizsgálatok, szigorlatok kiállása után diplomával, sőt felavatással teszik

eclatanssá. Egy szóval a legszigorubb módon fenn van tartva az a fokozatosság, mely annak idejében a czéhrendszerben az iparra nézve is érvényben állott, fenn van tartva a szigorú szabályok szerinti fegyelmezett tanulás.“ Az egyesület nyíltan hozzá teszi, hogy a mint az elméleti ismeretekre nézve, közelismerés szerint is, mindez helyes: ép úgy áll a gyakorlatiakra nézve is, melyek a „mesterség“ díszes nevére jogosítanak. Sőt mindez az utóbbiakra nézve talán még inkább áll.

Ily gondolat-menet mellett kérdelem, nem természetes-e várunk, hogy az egyesület javaslatai határozottan követeljék az iparos képzés azon fokozatosságának s ellenőrzésének visszaállítását, mely szerinte a czéh-rendszer mellett fennállott? És mit találunk mégis javaslataiban? Találjuk azon követelést, hogy a tanidő lefolyása után, a tanító mester által tett nyilatkozat alapján, az illető ipartársulat a felszabadult tanoncz részére a tanidő betöltéséről oklevelet állítson ki, mely oklevélben az ipari vagy egyéb tanodai bizonyítványok alapján említés teendő arról, hogy az illető tanoncz mily pontossággal és eredménynyel látogatta az ipar-, illetőleg az ismétlő, esti vagy vasárnapi iskolát, végül — ha a felszabaduló tanoncz szülője vagy gyámja kívánja — annak szakbeli jártasságáról is tanúság teendő.

Ellenőrzöm, hogy ez is több annál, mi az ipartörvényben foglaltatik: de nemmiképen sem ismerhetem el, hogy elég. Midőn az egyesület javaslata a felszabadult tanoncz megvizsgáltatását a szakbeli jártasságáról való tanuskodást azoknak, illetőleg azok szülőinek vagy gyámjainak kívánatától teszi függővé, méltánylás nélkül hagyja, hogy az iparos kiképzés helyéül első sorban a műhely tekintendő, s még inkább méltánylás nélkül hagyja indokolásában önmaga által is kellően hangsúlyozott azon igazságot, hogy az iparos kiképzés ügye, az iparos szaktanulás előmozdítása, biztosítása és érvényre juttatása valóságos állami közérdek, hogy az — épen mivel ilyen — a magánosok tetszésére nem bizható.

Tudva, hogy az iparos kiképzésének a tanonczkodás csak első stádiuma, mely folytatását a segédi minőségben való munkálódásban találja: ugyanazon megítélés alá esnek az egyesület azon javaslatai is, melyek a munka-rendre vonatkoznak. Azok

is határozott előnyben vannak a törvénnyel szemben, de azért szintén elégtelenek, akár tekintsük a célt, akár az egyesület által indokolásában felhozottaknak horderejét.

E tételnek mindegyik állítását könnyű bizonyítani. A törvény a munkakönyv rendszeresítését elejtve, teljesen lehetlenné tette azon kérdés eldöntését, ki legyen egyszerű munkás, ki iparos segéd, következve azét is, ki legyen azon határozományok alá vonandó, melyek az iparos és segédei közötti viszony szabályozását czélozzák.

Az egyesület a munkakönyvek rendszeresítésével e bajt megszünteti.

De mikor a segéd magaviseletére és képességére vonatkozó megjegyzéseknek abban helyet nem ad, s midőn azt, hogy erről, ha csak külön bizonyítvány is adassék, a segéd kívánatától teszi függővé, újra figyelmen kívül hagyja azon igazságot, hogy a műhely a segédre nézve is a szakképzés, jelesen a továbbképzés tere, s ennél fogva köztekintet alá esik egyszersmind.

Ide járul, hogy a továbbképzés ez útjának kielégítő sikerrel lett megfűtésát az egyesület sem kívánja igazoltatni, sőt erre csak alkalmat sem nyújt; oly magatartás, melyet nehéz megérteni attól, a ki nyíltan vallja, hogy azon eljárás, mely szerint a szak tanulását szakvizsgálatok, szigorlatok kiállása után diplomával, sőt fölvatással teszik eklatánssá, nem csak az elméleti ismeretekre nézve helyes, de ép úgy, sőt tán még inkább azon gyakorlatiakra vonatkozólag is, melyek a „mesterség“ diszes nevére jogosítanak.

A czéh-rendszertől s mindattól, a mi arra emlékeztet, szerfűlött való idegenkedés okozta, hogy a törvény, sőt az egyesület javaslata is tanoncziól, tanviszonyról, sőt utóbbi még tanító mesterről is beszél a nélkül, hogy akár az egyik, akár a másik komolyan gondolna annak ellenőrzésére s biztosítására, hogy a tanonczi valóban tanuljon, hogy az, ki a tanonczi tartási jogot igényeli, mutassa is ki, hogy bírja a tanító mester kellekeit.

Az ipartörvény 42-dik §-ában mondja ugyan, hogy az iparos köteles tanoncziát azon iparágban, melyet üz, kiképezni; de egyrészt minden sanctio nélkül hagyja e kötelességet, másrészt meg arról sem gondoskodik, hogy a tanonczi tartó képes is

legyen teljesíteni azt. Hisz a tanoncztartás jogát összeejti az ipar önállóan gyakorlásának jogával, a melynek föltételei a nagykorúság, az annak hiányát pótló nagykorúsítás s az atyai vagy gyámhatósági beegyezés pedig ép oly kevéssé tesznek valakit alkalmas tanító mesterré, mint nem tesz az üzletnyitási szándék bejelentése sem.

Az egyesület ez irányban is érzé a gondoskodás szükségét, s módosíttatni kívánja az ipartörvény 39-ik §-át, mely így szól: „Tanonczot tartani minden önálló iparosnak szabad.“ E föltétlenül megadott jogot az egyesület megszorítani kívánja, megvonván azt mindazoktól, a kiktől bebizonyíttatnék, hogy tanonczát azon iparágban, melyet üz, kiképezni képtelen, az ipartörvény 42-ik §-a feunemlitett parancsának ez által sanctiót adandó. Az irány és a belőle eredett törekvés csak helyeselhető. De kár, hogy az egyesület megállott fél uton. Nem mondja sehol, kit illessen meg e bizonyítás, mint jog és kötelesség; nem mondja, mi legyen a bizonyításnak módja és ki legyen a kérdésnek bírója. És ha mondaná is, ugyan mit érne az oly rendelkezés, mely a rendszerességet kizárva, elégtelenség mellett eljárásának kivételessége által bántó és zaklató is lenne egyszersmind? Az egyesület érzé, hogy tanonczról tanító mester nélkül nem lehet szólni: de nem volt bátorsága megkövetelni hogy mint már föntebb mondám az, ki a tanoncztartási jogot igényeli, mutassa is ki, hogy bírja a tanító mester kellekeit; nem volt bátorsága kimondani, hogy tanoncztartásra csak azon iparos leszen jogositva, ki igazolta, hogy dolgában mester, vagy olyat tart műhelyének élén. — E részben hát módosítandónak rélem javaslatát.

Amde e módosítás még tovább is viszen, mi a dolog szerves összefüggése mellett nagyon természetes.

Ha tanoncztartásra csak azon iparos leszen jogositva, a ki igazolta, hogy dolgában mester, vagy olyat tart műhelyének élén: ugy ez igazolásra mód is lesz nyujtandó. Ez által meg újra feltünik előttünk a szükség, hogy az iparos-továbbképzés utjának kielégítő sikerrel lett megfutása igazolhatóvá legyen téve.

Minden dolognak meg van logikája, mi ellen hibázni nem szabad. Így az iparos-képeztetésnek is. Kivánni, hogy a tanonczot tartó iparos kiképezze tanonczát az általa üzött iparágban,

de nem kívánni meg, hogy azt maga is tudja, vagy legalább hogy jártasságát igazolja: magának ellenmondó s így fenn sem is tartható.

Igaz, hogy ez uton újra a remekléshez, vagy valami olyanhoz jutunk, mi azt pótolni alkalmas. De hát oly nagy baj ez, ha egy felől nem az iparos vállalkozásnak, hanem a tanoncztarthatásnak képezendi föltételét, s ha másfelől kellően gondoskodunk arról, hogy a kizárólagosságnak minden testületben kifejlteni szokott szelleme kellő korlátok közé szorittassék? Bizonyára nem. Hogy mennyire nem, kiválóan mutatja azon tény, hogy azóta is, a mióta az ipar-rendtartások remeklést sem kívánnak, sem ismernek, az iparosok egyre remekelnek. Remeklésük bírait fölkeresik a hely- és időnként rendezett kiállítások esküdt bíráiban. Oly tény, mely a kinövési miatt elejtett remeklést az iparos élet természetében gyökerezőnek bizonyítja.

Az eddigiekben vázolt eszme-menet során az iparos képezésnek rendes útja lenne:

a) Valamely mester vezetése alatt álló műhelyben való tanonczkodás, melynek végeztével arról, hogy az iparos segédnél elengedhetlen tanultság megszerzett, bizonyítvány adatik;

b) iparos segédi minőségben való rendes foglalkozás, nem többé kizárólag mester vezetése alatt álló, de bármely iparos műhelyben vagy gyárban. A továbbképzés folyamán megadott e nagyobb szabadság, a tanulási szabadság elvének megvalósítását képezné e téren.

De épen mivelhogy ezt képezné, nem zárna ki az elért siker mérvének igazolását a pálya végével. Ez igazolás fogna bizonyítani, hogy a segédi minőségben végzett munka mesterré képezte emberét.

Azonban a munka közben és által képeztetés a képezésnek csak egyik, és pedig magában állva kevésbé kielégítő módja, olyan, mely inkább csak a már elért színvonalon megállást, nem pedig az előbbre haladást is képes biztosítani. Ezért kell pótoltatnia, kiegészíttetnie az elméleti képzés, az iskolázás által.

Nyilván van, hogy a feladat, mely az utóbbira vár, annál nagyobb és fontosabb, minél kevésbé biztosítékot szereztünk az iránt, hogy az előbbeni telhetően megbirjon felelni céljának.

Innen hazai iparunk nagy mérvű hanyatlása azon idő óta, melyben egyfelől elejtettük annak biztosítékait, hogy a műhelybeli munka telhetően képző legyen, más felől meg mégsem gondoskodunk ipariskolákról és tanműhelyekről.

Épen mivel az iparos képzésnek csak egyik módja az, mely a műhelyi munka közben s az által történik: önként következik, hogy azon képzésnek általunk vázolt útja a rendes lenne ugyan, de nem az egyedüli. Ezért nem is lenne annak megfutása az iparos vállalkozás föltételévé tehető. Sőt ellenkezőleg az teljesen szabadon lenne hagyandó, a benne rejlő kereseti momentnmra való tekintettel, mely szabadon hagyás mégis nem zárja ki, hogy az iparos népesség zömét, úgy mondva keretét azok képezzék, kik az általunk vázolt pályát sikerrel megfutották, a m e s t e r e k.

Jól mondja az iparegyesület, hogy egyfelől az iparosképzés ügyének, másfelől meg az iparosok s a hazai ipar egyéb közérdekeinek szolgálata szabályozott, szakszerű működést, ez pedig megfelelő jogokkal és kötelezettségekkel bíró szerveket igényel. Abban is igaza van, hogy ily szervek gyanánt legjobban maguk az iparosok, illetőleg azok testületei szolgálhatnak, részint mivel szakértők, részint mivel az elintézendő ügyök kellő elláttatása iránt személyesen is érdekelvők. Kérdés csak az, miként alakításának meg eme testületek? A testületi alakulásnak egyáltalán s így e téren is két föltétele van. Egyik az elemek rokonsága, másik azoknak helyi közelsége. A föltételek elsejét tekintve, a szakma szerinti társulásnak kellene elsőbbséget adnunk, mint teszi az iparegyesület. Ámde oly országban, melyben, mint nálunk is, oly igen gyér az iparos népesség, ez alapon nagyobb részt vagy csak igen csekély számn s így szellemileg és anyagilag gyenge testületek létesülhetnének, vagy pedig oly messze kellene azoknak terjedniök, mely mellett a távolság meg fogná az összehatást bénítani. Ezért nem marad más hátra, mint az iparegyesülettől eltérőleg, a helyi közelség alapján, s a szakmai különbségtől eltekintve, ejteni meg az iparos népesség társítását. Ez alapra helyezkednünk annál inkább lehet, mivel mi sem gátolja azt, hogy ott, hol iparosok

nagyobb számmal vannak, a helyi közelség alapján létesült testületek kebelén belől sajátlagos céljaik megvalósítására külön szakosztályok alapittassanak azokból, a kik ugyanazon vagy legalább rokon ágaknak munkásai.

A mondottakhoz képest törvénynyel kimondandó lenne, hogy mindenegy iparhatóság területén ipartársulatokba egyesítendők az azon belől önállóan működő iparosok. Iparosoknak lennének tekintendők nem csak a mesterek, hanem mindazok is, kik magukat a közönségnek, illetőleg a hatóságnak olyanul mutatják be, vagy műhelyt tartván, s azt a közönségnek, mint olyat bemutatván, vagy iparos munkák vállalására ajánlkozván, vagy végre igényelvén, hogy segédmunkásaikhoz való viszonyuk a köztörvényektől eltérő azon különös határozmányok szerint ítéltessenek meg, melyek az iparos és segédei közötti viszonyt szabályozzák.

Ez ipartársulatokra lennének ruházandók az iparegyesületi javaslat 10-ik §-ának 1-ső, 2-ik és 4-ik, ugy szintén azon javaslat 15-ik §-ának 4-ik pontja alatt említett teendők, jelesen :

1. az iparos képzés előmozdítása, és pedig a tanszerződések kötésénél és megszüntetésénél közbejövetel, a tanonczok nyilvántartása, a tanszerződésekből folyó kötelelességek, különösen az iskoláztatási és szaktanitási, illetőleg tanulási kötelezettség teljesítése fölötti felügyelet, ipartanodák felállításában és fenn tartásában való közreműködés által.

2. Az iparosok és segédszemélyzetük közötti viszonyra vonatkozó törvényes határozmányok érvényre juttatása; az iparosok és segédszemélyzetük közt keletkező surlódásoknak és peres kérdéseknek a külön e célból felállítandó békéltető bizottságok útján, melybe egyenlő számban segédek is felvétetnének, kiegyenlítése.

3. Az ipar fejlődésének minden más módon is lehetőleg előmozdítása.

4. Területükön az iparstatistikához adatok gyűjtése, s a törvényhatósági iparszövetséghez juttatása.

A társulatok feladatainak teljesítésére szükséges költségek e társulatok netaláni vagyonának jövedelmén kívül, az illető társulathoz tartozó iparosok tagsági dijaiból és netán külön

megszavazandó pótjárulékaiból, végre a társulat vagy organumai egyes eljárására szabott díjakból fedeztethetnének, egészen az iparegyesület javaslata szerint.

Az is helyes, hogy az ipartársulatok szervezetének és eljárásának további részleteit valamint az azok működhetése végett szükséges díjak és járulékok magasságát, kivetési kulcsát egyelőre a földmivélés-, ipar- és kereskedelmi ministerium állapítsa meg, de az országos ipartanács meghallgatásával.

Az egyes iparhatóságokkal párhuzamban létesítendő emez ipartársulatok minden egy megyében, illetőleg külön közigazgatási bizottsággal és egyszersmind egynél több iparhatósággal bíró városban egy-egy nagyobb iparszövetségben lennének felsőbb fokon egyesítendőek, a mely képviseleti alapra helyezendő iparszövetségek egyfelől középhatóságokat fognának képezni, másfelől meg az egyes ipartársulatok erejét túlhaladó feladatok megvalósítására lennének hivatva. Reájuk lennének ruházandók azon feladatok, melyek az iparegyesület javaslatában a 10-ik §. 3-ik s a 15-ik §. 1-ső, 2-ik, 5-ik és 6-ik pontjai alatt foglalvák. Ennélfogva :

1. az illető törvényhatóságoknak az ipart érdeklő intézkedéseikben segítségükre lennének, adatokat szolgáltatva és szakvéleményeket mondva.

2. Felügyelnének a körükben létező ipartársulatokra, ellenőriznék azok eljárását, örködnének az ipartörvény határozatainak végrehajtása fölött, megfigyelnék az ez irányban netán mutatózó hiányokat, kezdeményeznék az azok megszüntetésére vezető intézkedéseket.

3. Területükön az ipar állásáról, az arra vonatkozólag fölmerült panaszokról és kívánalmakról, ugyszintén az ottani ipartársulatoknak s önnön maguknak is működéséről az országos ipartanácsához évenként jelentést tennének.

4. Területük ipari érdekeit, valamint az ipar terén működők szükségait folytonos figyelemmel kísérve, czélszerű javaslatokat készítenének, s azokat az országos ipartanács s ennek útján a földmivélés-, ipar- és kereskedelmi ministerium elé terjesztenék.

5. A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium által időnkint összehívandó egyetemes iparszövetkezeti gyűlésekbe vagy szakbizottságokba tagokat küldenének.

Ez iparszövetkezetek létrejöttével a fennálló kereskedelmi- és iparkamarák iparosztályai megszűnnének.

A szövetkezetek alakítását, a kereskedelmi kamarák s az országtanácshoz való viszonyát külön törvény fogná szabályozni.

E törvényben kimondandó lenne, hogy a közigazgatási bizottságok egy-egy tagját a szövetségek fogják választani.

Miként az iparhatósági ipartársulatok fölé középhatóságok gyanánt a törvényhatósági iparszövetkezeteknek, úgy ezek fölé meg az országos ipartanácsnak kellene állíttatnia, mint legfelsőbb autonóm iparhatóságnak. Felállításának helyes lenne az iparegyesület által javaslatba hozott azon módja, mely szerint tagjainak egyik felét a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister nevezné ki, tisztán az iparosok közül, másik felét pedig közvetett választás útján az iparszövetkezetek, minden megszorítás nélkül választanák.

Egészben véve feladatát is helyesen jelölte meg az iparegyesület, mihez képest: az

Fel fogna ügyelni arra, és gondoskodnék arról, hogy az ipartörvény az ország egész területén gondosan és egyenlően végrehajtsék.

Véleményt mondana az ipar ügyére vonatkozó kormányrendeletek és szabályzatok tárgyában.

Egységes és általános jelentésbe foglalná, s a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister elé terjesztené az iparszövetkezetek jelentéseit. A minister aztán e jelentés alapján az ipar állásáról évenként jelentést lenne teendő az országgyűlésnek.

Ez országos ipartanács hatáskörét és részletes szervezetét, valamint a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministeriumhoz való viszonyát egyelőre ministeri szabályrendelet, később pedig külön törvény fogná szabályozni.

Hogy költségei fele részben a kereskedelmi ministerium javadalmazásából, másik felében pedig az iparszövetkezetek járulékaiból fedeztessenek, az teljesen indokolt.

Ez országos ipartanácsal betetőzésre jutna s egységet nyerne az iparszervezet, a melynek ily módon felállítása s a

teendők ilyként kiosztása, sok bajnak elejét venné és sok positiv előnyökkel járna.

Az ipartársulatokba mindazon iparosok tartozván, kik egy és ugyanazon iparhatóság területén laknak, s e társulatok levén jogositva vezetni a minősítési eljárást, és pedig ugy akkor, midőn arról van szó, hogy a tanoncz segéddé, mint akkor, midőn az van czélba véve, hogy a segéd mesterré minősítették, előre láthatólag paralizálva lenne a testületeknél a dolog természeténél fogva kifejlődő elzárkózási irány, mely annál erősebb, minél inkább egy színű elemek képezik a testületet. Hogy példával világosítsak, a kárpitosnak nem lesz kifogása az ellen, hogy kellő képzettség mellett valaki szabó, a bodárnak és kádárnak az ellen, hogy egy másik asztalos mesterré minősítették, és megfordítva.

Még inkább lehet a veszélyt csökkenteni, ha a minősítésnél a különböző ipartanodáknak is befolyás adatik, legalább azoknál, a kik képzettségüket nem csupán, sőt nem is túlnyomólag a műhelyben szerezték meg, de az iskolában. Ily befolyás a megyei szövetkezetekhez megengedhető fölebbezés esetén is helyesen lenne eme tanodáknak megadható.

Ily szervezet mellett az iparügy közigazgatásának terén, már a legalsó politikai hatóság mellett is ott állana az autonóm szakközeg, az ügynek nem kis előnyére. Mily könnyű lenne az esetre megteremteni a ma szinte teljesen hiányzó iparstatistikát is, azt belátni nem nehéz, kivált ha az ipartörvény 100-ik §-át is figyelmünkbe vesszük.

De ott állana az autonóm szerv a másodfoku hatóság mellett is, a törvényhatóságok oldala mellett mindegyik törvényhatóság ipartársulatainak szövetkezete állván, hatást gyakorolva és viszont elfogadva, s eljárva az ipar érdekében szükséges oly eszközléseknél, melyek az egyes ipartársulatok erőin túlmennek.

Igy a harmadik, legmagasb fokon is, hol a ministerium oldalán az országos ipartanács állna. Nyilván van, hogy e szervezet minden fokon közvetlenül nyujtana azon előnyöket, melyekkel az egyesület által javasolt — közvetlenül legalább — csak a legfelsőn bírna.

Legkevésbé tarthatom kielégítőnek az egyesület javaslatának az ipari segédpénztárakra vonatkozó részét. Nem azért, mivel, véleményem szerint egészen fölösleg, két uton-módon is törekszik egy és ugyanazon czél biztosítása: hanem inkább azért, mert mit sem foglal magában a netán hiányzó vállalati tőke képczésének, és esetleg hitel útján biztosításának érdekében. Pedig ez lenne azon tér, hol a testületi alakulás hasznát egyenesen és közvetlenül lehet és kell is éreztetni. Ide vonatkozólag ma is alig lehetne jobbat javasolni annál, mit Streitmann József már 1874-ben javasolt volt, ajánlva: alakítson minden ipartársulat összes vagyona nagyságához arányos iparbankot, és fektesse a területén korábban létezett, ezentúl pedig az ipartársulat szakosztályát képezendő czéhek fenmaradt vagyonát is ezen bankba.

Jól kezelve ily bankok rendkívül jó szolgálatot tethetnének, népünk jellemében a történeti fejlődés folytán gyökerező azon bajok orvoslására is hatva, melyekről előadásom elején szóltam.

Ezek azok, tisztelt szakosztály, miket egyesületünk javaslataira vonatkozólag kiemelendőknek tarték. Nem rendszeres dolgotat kívántam előterjeszteni, de igenis szempontokat föltüntetni, gondolatokat kelteni, a melyeknek megbeszélésétől várom csak a végleges eredményt, a kérdés tisztázását.

Nem tehetem azonban, hogy föl ne vehessem a kérdést, lehet-e ez idő szerint a törvénynek általunk kívánt módosítására a siker reményével tenni lépéseket; nem tehetem, hogy azon esetre, ha ez érdemben csak tagadólag birnánk válaszolni, azon további kérdést föl ne vessem: tétlenül hagyjuk-e elfolyni az időt egész addig, míg ez irányban jobb kilátások fognak mutatkozni. Én az ellenkezőt hiszem, s úgy vélem, feladatunk minden erőnk megfeszítésével oda hatni, hogy törvényen kívül is lehetőleg létesítsük azon állapotot, a melynek érdekében készek volnánk törvényt is alkotni. Az ezen irányban kifejtendő tevékenység egyöntetűséget s gondos megbeszélést kíván, mi azért egy későbbi időben e szakosztály tanácskozásának szintén teljesen méltó tárgyát fogja képezhetni.

KERKAPOLY KÁROLY.